

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

MINDESKRIFT

over

Etatsraad N. HOFMAN (BANG)

af

F. Liebmann.

Aftryk af Oversigt over det Kgl. danske Vidensk. Selskabs
Forhandlinger 1855 Nr. 5 og 6.

Kjöbenhavn.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Opfordret til at meddele en kort Fremstilling af vort nylig tabte Medlems, Herr Etatsraad *Hofman (Bangs)* Liv og Virksomhed, kunde det maaskee synes underligt, at denne Opgave er tilfalden en Mand, der var mere end en Menneskealder yngre end den Afdöde; men Aarsagen hertil er vel deels den, at jeg i nogle og tyve Aar har staaet i næsten uafbrudt Forbindelse med ham, knyttet til ham ved fælles videnskabelige Interesser, deels og fornemmelig, at alle hans jevnaldrende Venner vare bortkaldte för ham, saa den Pligt at udtale et Mindeord over ham nu nærmest maatte synes at paahvile mig. Dette være da min Undskyldning, naar jeg om hans Ungdoms og hele kraftigere Manddoms Periode kun kan tale efter de Oplysninger, jeg har kunnet indhente igjennem Andre eller uddrage af hans egne skriftlige Optegnelser.

Niels Hofman (Bang) var födt den 8de Juni 1776 i Veile, hvor hans Fader, Capitain *Claus Bang*, til den Tid var Toldforvalter. Hans Moder *Erica Pontoppidan*, Datter af Procantsler *Eric Pontoppidan*, döde allerede i Aaret 1778 fra ham og tvende yngre Brödre, hvilket var et stort Tab för Börnene, som efterlodes i den spæde Alder uden den moderlige Veiledning og Kjærlighed. Faderen sögte Forflyttelse fra sit Embede, og kom til Nyborg som Toldcasserer, og giftede sig Aaret efter den förste Kones Död anden Gang med Fröken *Polline Rosenvinge*, Söster til Commandeur *Rosenvinge* i Söetaten, i hvilket Ægteskab han fik 8 Börn. Denne Dame berettes at have savnet baade Klogskab og Daunelse, og at have været af en ublid Character, hvilket især föltes af hendes Stifbörn, som senere aldrig mindedes deres Barn-dom uden som en fortrykt og sörgelig Tid. Hvad der ogsaa bidrog

til at gjøre Barndomstiden saa kummerfuld for vor *Hofman* var de uvidende og tyranniske Huuslærere, hvilke han selv i sin Alderdom ikke kunde omtale uden at oprøres ved Tanken om al den uværdige Behandling, han havde maattet döie.

I Aaret 1785 döde Conferentsraad *Niels Hofman*, som ved Erectionsbrev af 24de Februar 1784 havde oprettet Godset Hofmansgave (för Böltigersholm) til Stamhuus, og indsat *Niels Bang* til dettes første Besidder. Conferentsraad *Hofman* var beslægtet med *Niels Bang* paa tvende Maader; han var nemlig Broder til Procantslerinde *Pontoppidan*, vor *Niels Bangs* Mormoder, og ved at have giftet sig med *Claus Bangs* Moder, var han altsaa Stiffader til vor *Bangs* Fader.

Ifölge Erectionsbrevets § 7 skulde *Niels Bang* antage de *Hofmanners* Navn og Vaaben. Til Adskillelse fra de mange af dette Navn i Tydskland og Sverrig, tilföiede han tidlig sin egen Families Navn og kaldte sig *Hofman (Bang)*.

Den Omstændighed, at han i en Alder af 9 Aar var udnævnt som tilkommende Besidder af et Stamgods, gav ham strax en Slags Anseelse i Familien, og bidrog til at han i et Par Aar blev opdragen paa Hofmansgave hos Conferentsraadinde *Hofman*, hvis Blidhed og Godhed han stedse bevarede i taknemmelig Erindring. Derimod var den Underviisning ved Huuslærere, han her nöd, ikke bedre end den, han tidligere havde modtaget i Hjemmet, og *Bastholms* Mythologie, *Pontoppidans* store Forklaring, *Aurora* og *Donat* vare de förste og i flere Aar de eneste Böger, hvoraf han skulde öse Kundskab, Opbyggelse og Moerskab.

I Aaret 1788 blev han sat i Nyborgs latinske Skole, og blev snart der en af Magister *Tornöes* flinkeste og kjæreste Disciple. Her lagdes Grunden til hans Venskab med *Jacob Aal*, senere Eier af Næss Jernværk ved Arendal, en af Norges velfortjente Mænd, et Venskab, som varede til Döden adskilte dem, og — som han selv siger i den autobiographiske Skizze, han i sin Tid har indsendt til Ordenscapitulet, hvoraf det meeste af

Ovenstaaende er uddraget — hvilket han regnede iblandt det Kjæreste, han vilde bringe med sig til en bedre Verden.

Allerede medens han var Discipel i Nyborg Skole fölte han Kjærlighed til Naturens Betragtning og de ham nærmest omgivende Gjenstande af Naturrigerne; i Fritiden var det hans kjæreste Syssel at indsamle Planter, og undersøge dem paa egen Haand. Efter med Udmærkelse at have bestaaet Afgangsexamen ved Nyborg Skole, blev han i Aaret 1793 dimitteret til Kjöbenhavns Universitet, og indkaldt til förste Examen. I den paafølgende Vinter angrebes han af en farlig Typhus, hvilket bevægede hans Fader til at følge Lægernes Raad, idet han tillod ham et Aars Ophold hos hans Bedstemoder paa Hofmangave for at samle Kræfter. Under dette Otiun paa Landet udvikledes hans Forkjærlighed for Naturstudiet saa stærkt, at hans Fader efter nogen frugtesløs Modstand endelig maatte give sit Samtykke til at han opgav det juridiske Studium, hvortil han var bestemt, og fulgte sin Tilföielighed for Naturvidenskaberne.

I Foraaret 1795 vendte han tilbage til Kjöbenhavn for at höre Forelæsninger ved Universitetet, og blev snart vel anseet iblandt Professorerne ved sin Stadighed og Dygtighed. Med Professor *Martin Vahl* blev han strax efter Ankomsten bekjendt, og fandt i ham en ligesaa forekommende og velvillig Mand, som en fortræffelig Lærer. Han blev snart en af *Vahls* kjæreste Disciple; og han vedblev lige til *Vahls* Död i 1804 at staae i nöie og venskabelig Forbindelse med denne udmærkede Mand. Han ledsagede i Sommeren 1797 Professor *Vahl* paa en botanisk Reise for Flora danica igjennem Fyen, Slesvig, til Öerne i Vesterhavet og Jyllands Vestkyst.

I Esteraaret 1797 tiltraadte han i Selskab med sine Venner *Jacob Aal* og *Peter Erasmus Müller* en Udenlandsreise. De toge först for en kort Tid til Berlin, hvor *Hofman* gjorde Bekjendtskab med Botanikeren *Willdenow*, Chemikeren *Klop-
roth*, Astronomen *Bohde* og flere Lærde, der havde dannet et

Gesellschaft naturforschender Freunde, som saaledes paa Omgang hos hverandre, og hvor Underholdningen bestod i videnskabelige Meddelelser, hvorpaa fulgte Aftensmaaltid. Unge tilreisende Videnskabsmænd opnaaede let Adgang til disse Sammenkomster. Derpaa besögtes Dresden, hvorfra vore Landsmænd begave sig til Leipzig for at studere Vinteren over ved Universitetet. Leipzigs Universitet var paa den Tid kun ringe udstyret med Lærere, og *Hofman* fandt ikke sine Forventninger tilfredsstillende. Han studerede især Landhuusholdningslære, Physik og Astronomie. Större Udbytte end af denne Vinters Universitetsstudier havde han af de mange Udflugter, han i Selskab med *Aal* foretog til de store Landeindomme i Nærheden, med hvis Drift han gjorde sig nöie bekendt. Hans udförlige Dagböger fra denne Tid, ligesom ogsaa fra alle hans senere Reiser, vidne om den Omhyggelighed, hvorined han benyttede enhver Leilighed til at indsamle nyttige Kundskaber.

I det tidligste Foraar 1798 forlod han Leipzig, og begav sig först til Erzgebirge, med hvis Bjergværksdrift han og *Aal* gjorde sig nöie bekendt. I Freiberg gjorde han Bekjendtskab med den beröimte *Werner*. *Aals* Bestræbelser for at formaae denne Lærde til at holde et privat Cursus for de to Venner lykkedes ikke, da *Werner* skulde foretage en Reise. Fra Dresden drog *Hofman* og *Aal* til Böhmen, hvor de begge fortsatte deres mineralogiske og landoeconomiske Studier. Efter et Ophold i Carlsbad begave de sig til Göttingen, som dengang indtog en udmærket Rang iblandt Tydsklands Universiteter. I Göttingen traf de sammen med flere dygtige unge Nordboer, der senere alle bleve udmærkede Mænd, navnlig *Thorlacius*, *P. E. Müller*, *Sverdrup*, *Engelstoft*. Med denne sidste sluttede *Hofman* et intimt Venskab, som vedvarede hele Livet. Da *Engelstoft* døde i Aaret 1851, var han den sidste af *Hofmans* jevnaldrende Venner. Fra Göttingen gjordes flere lærerige Udflugter, navnlig en Feriereise i Harzen, og en Fodreise i Selskab med *Engelstoft* til Pymont og Hameln.

Hofman havde ønsket i Göttingen fornemmelig at studere Naturhistorie, men de Forelæsninger, som da holdtes, tiltalte ham lidet. *Blumenbachs* Forelæsninger over Osteologie og Physiologie hørte han dog tilende, men hans Forelæsninger over Naturhistorie vare mere en Sammenhobning af Anecdoter, beregnede paa de adelige Junkeres Moerskab, end en frugtbringende og velordnet Fremstilling. *Hofman* trak sig efter 5 eller 6 Timer tilbage. *Schraders* Collegier over oeconomic Botanic blev ikke til andet, end et Cursus over Plantelærens Elementer, saa han slet ikke kom til at afhandle det, der var anmeldt i Lectionscataloget. Professor *Hoffmann* var Directeur for den botaniske Have, men var en saa smaalig og mistænkelig Character, at han lagde store Hindringer i Veien for Besøget og Studiet i Haven, og betragtede enhver Besøger næsten som en Tyv. Intet Exemplar af de dyrkede Planter udleveredes, selv naar de vare tilstede i Mængde. Vor *Hofmans* redelige, for Alt ædelt og godt aabne og varmtfølede Hjerte, hans Uegennyttighed og store Beredvillighed til at hjælpe sine Medmennesker med Raad og Daad oprørtes ved den Egennytte, som han fandt saa almindelig iblandt den Tids Professorer ved Göttinger Universitetet, idet selv den almindelige Höflighed imod de Studerende afmaaltes efter Antallet af de Louisdorer, som Vedkommende kunde gjøre Regning paa at fortjene efter den Tid, som angaves for Opholdet ved Universitetet.

I August 1798 forlod han Göttingen, og begav sig alene til Paris, hvor han forblev til næste Foraar. Han befandt sig overordentlig vel ved Opholdet i Frankrigs Hovedstad, der dengang unegtelig frembød saare meget, der vel kunde fængsle den unge videbegjærlige Mand. Ved sine gode Anbefalinger fra *Vahl* og *Andre*, fandt han den meest forekommende Modtagelse hos de franske Lærde, som det var ham magtpaaliggende at lære at kjende, fornemmelig Botanikerne *Antoine Jussieu*, *Brongniart*, *Ventenat*, *Desfontaines*, *L'Heritier*, *La Mark*. Disse udmærkede Mænd viiste den største Beredvillighed til at under-

støtte hans Studier. De aabnede deres rige Samlinger for ham, og gav ham dertil den frieste Adgang; ogsaa nød han megen Gjestfrihed i deres Familiekredse. Med *Desfontaines* vedligeholdt han senere videnskabelig Forbindelse.

Allt dette kunde ikke Andet end gjøre et behageligt Indtryk paa ham, som nylig i Tydskland havde fundet en heel anden Aand hos Universitetslærerne. *Jussieu*, som var Præsident i L'Institut national indbød ham gjentagne Gange til dettes Möder hvor han fik Leilighed til at höre Foredrag af *Jussieu*, *Cuvier*, *Fourcroy*, *Lacepede*, *Bougainville*, *Langlois* og andre af den Tids berömteste Videnskabsmænd.

I Efteraaret traf *Hofman* sammen med de Venner, han tidligere havde boet sammen med i Göttingen, *Thorlaciuss*, *Engelstoft*, *P. E. Müller*. I December indtraf *J. W. Hornemann*, med hvem *Hofman* snart sluttede et saa intimt Venskab, at de aftalte at gjøre Reisen i det sydlige Frankrig og i Pyrenæerne i Selskab næste Foraar. Det Venskab disse to unge Mænd, der begge brændte af Begeistring for Naturens Studier, stiftede fjernt fra Fædrelandet forblev usvækket i nogle og fyrgetyve Aar indtil *Hornemanns* Död i 1841; derom vidner en Samling af henved 400 Breve fra *Hornemann* til *Hofman*, som denne sendte tilbage til *Hornemanns* Familie efter hans Död, og som jeg har havt Leilighed til at gjennemlæse.

Det vilde före mig for vidt her at skildre det bevægede Liv *Hofman* förtte i Paris, deelt imellem Studier af sine Yndlingsvidenskaber, selskabelig Omgang med en Mængde Franske og Landsmænd, Iagttagelse af det Meget, henhörende til Konst og Industri, som den store Hovedstad havde at frembyde. Med et aabent Öie og uhildet af Fordomme var han en agtpraagivende Iagttager af den hele mærkelige franske sociale Tilstand. Vel sympatiserede han ingenlunde i Alt med den franske Revolution; ifölge sin redelige og maadeholdne Natur maatte han afsky alle Revolutionens Udskeielser, men han saae dog ogsaa det Gode, den havde medfört, og det meget Forkastelige, den

havde kastet overende, og han tilstod uforbeholdent den Interesse, han fölte for den franske Republik, hvilket, som vi senere skulle see, skaffede ham mange Ubehageligheder i en Tidsalder, da Mistænksomhed og Spionerie og hemmeligt Angiverie vare saa almindelige.

Den 1ste April 1799 tiltraadte han i Selskab med *Hornemann* og *Engelstoft* Reisen til det sydlige Frankrig. De toge Veien over Orleans, Tours, La Rochelle, Rochefort, Blois til Bordeaux, hvor de gjorde et længere Ophold, stiftede flere interessante Bekjendtskaber med derværende Videnskabsmænd. Et Societé des Sciences, belles Lettres et Arts de Bordeaux optog vore tre Landsmænd som corresponderende Medlemmer. Reisen fortsattes over Toulouse, Tarrascon, Tarbes. I Begyndelsen af Juni naaede de Foden af Pyrenæerne, og gjorde strax i Bagnères Bekjendtskab med den aandrige og ved sine Undersøgelser af Pyrenæerne fortjente Naturforsker *Ramond*, i hvis Selskab de derefter foretoge en stor Mængde botaniske og mineralogiske Fjeldexcursioner. Sammen med *Ramond* bestege de ogsaa Pic du Midi. Indtil Slutningen af Juli Maaned bereiste de denne interessante Bjergkjede, hvis Flora og Bjergarter de med største Flid undersøgte, og hvorfra de hjembragte gode Samlinger. Efter at have tilendebragt deres Forskninger i Pyrenæerne fortsattes Reisen over Narbonne, Perpignan, Montpellier, Nismes, Avignon, Valence, Vienne, Lyon. I September naaede Selskabet tilbage til Paris.

Hofman havde her den behagelige Overraskelse at træffe Professor *Vahl*. Han gjorde nu ogsaa Bekjendtskab med *Urban Jürgensen*, med hvem han aftalte at gjøre en Reise til England.

Förend denne imidlertid tiltraadtes, gjorde han endnu en Udflugt med *Engelstoft* over Rouen til Havre de Grace, paa hvilken Reise *Hofman* især interesserede sig for Landvæsenet, Frugttræculturen, Ciderfabricationen i Normandiet.

I October begav han sig i Selskab med *Urban Jürgensen*

til Calais for derfra at gaac til England. Iblant Reiseselskabet, de traf i Deligencen, var ogsaa en Person, som gav sig ud for Boghandler fra Schweitz, men som i Virkeligheden var en engelsk Spion. Paa de forskjellige Stationer, hvor Selskabet opholdt sig underveis, traf de Befolkningen begeistret over Efterretningen om den unge General *Bonapartes* lykkelige Ankomst fra Egypten til Frejus. *Hofman* glædede sig med ungdommelig Livlighed over denne Begivenhed, som syntes at love Frankrig et lykkeligt Opsving. Spionen fandt i Calais Leilighed til uagtet Blocaden at snige sig til England, hvor han angav *Hofman* som Jacobiner. Vore Reisende maatte vente 20 Dage i Calais før de kunde finde Leilighed til at komme over Canalen, men ankomne til Dower, blev der strax sendt Vagt ombord i Skibet for at bevogte de to mistænkte Danske, hvem man af-fordrede alle medbragte Papirer, og negtede dem Tilladelse til at komme i Land. *Hofman* afgav nu flere aabne Anbefalingsbreve til Sir *Joseph Banks* og andre Lærde, og til den danske Consul, som kom ombord udleverede han et Brev, der var ham medgivet fra den danske Minister i Paris, Geheimeraad *Drejer* til den danske Minister i London *Wedell Jarlsberg*. *Drejer* havde anbefalet ham til *Wedell*, men dette blev uden Virkning, og efter tre Dages Ophold i Dowers Havn, ankom der Ordre fra den engelske Udenrigsminister, Hertugen af Portland, som befalede *Hofman* ufortövet at vende tilbage til Frankrig. Han maatte da opgive Reisen i England og Skotland, og med et preussisk Skib gaac tilbage til Calais. *Urban Jürgensen* fik derimod Lov til at komme til London, hvor han i Foreign office erfarede, at *Hofman* var angiven som Republicaner, og altsaa ei kunde tilstedes Adgang til England, saalænge Krigen varede.

Tilbagestödt fra England paa en hemmelig falsk Angivelse, fandt han sig ved Tilbagekomsten til Paris, hvor han agtede at tilbringe Vinteren, iagttaget i nogen Tid af Politiet som mistænkelig formedelst denne korte Afstikker til England. Først

efter at *L'Heritier*, Medlem af National-Institutet, havde taget sig af *Hofmans* Sag, og underrettet Politiminister *Fouché* om Sammenhængen, modtog *Hofman* af *Fouché* et Charte d'hospitalité, som til den Tid sjelden blev nogen Fremmed tildeelt.

Medens han i Vinteren 1800 opholdt sig i Paris, modtog han fra sin Ven, Dr. *P. E. Müller*, Underretning fra Kjöbenhavn, at han ogsaa for den danske Regering maatte være bleven angiven som Jacobiner, hvorfor han raadede ham at skaffe sig Documenter til at afvæbne denne Mistanke. Dette var bleven bekjendt for *Müller* derved, at en ung Mand, *Niels Bang* (for Tiden Eier af Sparresholm i Sjælland), som havde sögt en Auscultantplads i Rentekammeret, havde faaet Afslag som den, der formedelst sine republikanske Grundsætninger var bleven viist tilbage fra England. Da Supplicanten oplyste, at han aldrig havde været over Elben, men at der gaves en vis *Niels Hofman (Bang)*, fik han den attraaede Plads, og vor *Hofman* kom paa det sorte Brædt. Först ved sin Gjenkomst til Fædrelandet lykkedes det ham ved Hjælp af de Erklæringer, han medbragte fra det danske Gesandtskab i Paris om sit Forhold, Studier, Omgang med beröimte Lærde, hos Kronprinds *Frederik* at udlette den ufordeclagtige Forestilling om hans Ultraliberalisme.

I Marts 1800 forlod *Hofman* Paris, og tiltraadte Hjemreisen over Bryssel, Antwerpen, Dortrecht, Haag, Leiden, Utrecht, Amsterdam, hvorfra han vendte tilbage til Danmark.

Efter tre Aars Reiser i Mellem- og Syd-Europa önskede han nu ogsaa at lære Norden at kjende. og begav sig allerede i Mai Maaned paa en Reise overlands igjennem Sverrig til Norge, hvor han bereiste Aggershuus og Christianssands Stifter, og især gjorde sig bekjendt med Bjergværks- og Hytte-Driften. Sin Reise i Norge endte han hos sin Ungdomsven *Jacob Aal* paa Næss Jernværk, hvor han forblev til Aarets Slutning. I 1801 overtog han Bestyrelsen af Hofmansgave Gods. Det fölgende Aar giftede han sig med Geheimeconferentsraad *Ove Mallings* næstældste Datter *Charlotte*, med hvem han levede i

et særdeles lykkeligt Ægteskab i 52 Aar, og havde i dette 6 Sønner og 4 Døttre, af hvilke Börn 1 Søn og 2 Døttre døde för Faderen.

Da han önskede at indföre nogle af de forbedrede Agerdyrkningsmaader, han havde havt Leilighed til at see og gjöre sig bekjendt med paa sine Udenlandsreiser, men ikke ansaa sig tilstrækkelig fri i sine Bevægelser paa et Stangods, der drevs ved Hoveri, kjøbte han i 1805 Hovedgaarden Bidstrupgaard ved Roeskilde, og flyttede dertil. Han anvendte her betydelige Summer paa Agerbrugets Forbedring, men standsedes snart midt i sine Arbeider ved Krigens Udbrud, idet han pludselig saae sig berövet næsten sin hele Arbeidskraft, da hans Folk bleve indkaldte til Krigstjeneste. I de tunge Tider, som nu fulgte, var *Hofman* alt for varmtfölende Patriot til at ændse de Tab, han selv led. Han pönsede blot paa, hvorledes han bedst kunde gavne sit betrængte Fædreland og dets Sønner. Efterat have udbedt sig og erholdt en Sauvegarde for sit Huus af *Wellington*, ilede han til det danske Hovedquarteer for at tilbyde sin Tjeneste, som ogsaa blev benyttet til flere vigtige og farlige Sendelser, som fordrede megen Conduite. Det smertede ham at see den hjælpelöse Tilstand, hvori vore Tropper i Marken befandt sig. Efter bedste Evne sögte han paa egen Bekostning at lindre en Deel af de Savn, som vore Soldater maatte udstaae. Da Krigen vedvarede og medförte saare uheldige Vilkaar for Agerdyrkeren, indsaae *Hofman*, at det vilde være ham umuligt at gjennemföre sine Planer; medens Kornpriserne vare meget lave, var derimod Arbeidslönnen stegen; den der ikke havde Capitaler til at udholde Tidernes Tryk maatte ruineres. Da Regjeringen derfor sögte et sundt og passende Sted til Anlægelsen af en Helbredelses-Anstalt for Sindssvage, solgte han Bidstrupgaard til Kjöbenhavns Fattigvæsen for den samme Priis, han havde givet derfor. Han tabte saaledes Alt, hvad han havde sat paa dens Forbedring.

Skjönt han vedblev sit hele Liv at interessere sig meget

levende for Agerdyrkningens Fremskridt i Danmark, havde dog disse uheldige Forsøg i hans Ungdom, uagtet de skyldtes ulykkelige Tidsomstændigheder, givet ham en vis Skræk for at indlade sig paa større Afvigelser fra det almindelig brugte System. Ved Salget af Bidstrup havde *Hofman* forbeholdt sig Ret til at forblive boende der Sommeren over, men da Stiftamtmandskabet skulde sørge for Logis for de spanske Tropper, og indquarterede en Oberst med Familie og Tjenerskab paa Bidstrup, var der ingen Plads levnet *Hofman* med Familie, hvorfor han maatte flytte til Kjöbenhavn, hvor han forblev henved 2 Aar indtil Bortforpagtningen af Hofmansgave var udlöben. Han flyttede da til sit Gods og tilbragte hele sit efterfølgende Liv der, og fölte sig lykkelig ved sin Virksomhed som Landmand, Havedyrker og Videnskabsmand. Et saare lykkeligt Familieliv lod ham aldrig savne Verdens Larm i denne afsidesliggende Egn.

Han havde indsamlet Forraad af aandelige Skatte, som ikke lettelig kunne udtömmes. Han havde baade i Indlandet og Udlandet erhvervet kjære Venner, med hvem han vedblev at staae i stadig Forbindelse. Skjönt fjern fra Skuepladsen for de store Begivenheder, fulgte han dog disse med levende Deeltagelse. Sit Otium anvendte han til Studier af sine Yndlingsfag Botanik og Mineralogie. Det var især ved hans intime Venskab med *Hornemann*, at det blev ham let at vedligeholde videnskabeligt Samqvem med en Mængde fremmede Lærde, som han paa sine Reiser havde stiftet Bekjendtskab med. Som Discipel af *M. Vahl* var *Hofman* bleven fortrolig med Studiet af de lavere Planter. Hans Öie var tidlig bleven skjærpet til at adskille de mindste Former. Den Omstændighed, at hans Gods laa ved Havet, saaledes at han baade havde Kattegattet og Odensefjord beskyllende sin egen Grund, maatte henlede hans Opmærksomhed paa Algerne, der dengang kun vare lidet undersøgte. Han indsaac, hvormeget der her var at udrette, og han erhvervede sig en udmærket Indsigt i denne Familie. Mange af de af ham fundne Alger fra vore Kyster bleve indförte i

Flora danica. Studiet af Algerne bragte ham efterhaanden i Forbindelse med næsten alle Europas Algologer, hvem han meddeelte af sine Skatte og modtog af deres. Iblandt disse nævner jeg især *Mertens* i Bremen, *Agardh*, *Lamouroux*. Den videnskabelige Forbindelse ledede til nøiere Venskab, og han havde den Glæde at see de to førstnævnte som sine kjære Gjæster paa Hofmansgave. Sammen med *Hornemann* foretog *Hofman* i Aarene 1811 og 12 botaniske Reiser i Fyen og Jylland for Flora danica. I Aaret 1812 kom *Hans Christian Lyngbye* som Huuslærer til Hofmansgave efter Anbefaling af *Hornemann*, *Thorslacius* og *P. E. Müller*. *Hofman* forstod snart at give ham Interesse for Studiet af Algerne, hvorved han kunde være *Lyngbye* til saa megen Veiledning. Da Universitetet i 1816 udsatte som Priisopgave en systematisk Fremstilling af alle Danmarks Alger, opmuntrede *Hofman Lyngbye* til at give sig ifærd med Besvarelsen, hvilket han gjorde, og understøttedes ved *Hofmans* Raad og den frieste Afbenyttelse af hans rige Forraad af Alger, saa at Prisen tilkjendtes ham.

Dette Arbeide blev senere, efterat Forfatteren paa offentlig Bekostning havde foretaget en Reise til Norge, paa hvilken *Hofman* ledsagede ham, og Færøerne, udgivet paa kongelig Bekostning under Navn af *Hydrophytologia danica*, ledsaget af 70 colorede Kobberplader. Det er *Hofmans* Fortjeneste at have væsentligen medvirket til dette Værks Tilblivelse, som har været en mægtig Spore til en almindeligere udbredt Kundskab om en vigtig Plantefamilie, som før den Tid kun var lidet paaagtet. *Lyngbye* viste sin Taknemmelighed imod sin Lærer ved at opkalde en Algeslægt *Bangia* efter ham.

Sin sidste Udenlandsreise til Böhmen og Schweits foretog *Hofman* i Aaret 1837, paa hvilken han dels fornyede mange af de ældre Bekjendtskaber, dels gjorde mange nye med berømte Videnskabsmænd. Efter et længere Ophold i Interlaken deeltog han i Naturforskerforsamlingen i Freiburg, og medbragte mange oplivende Indtryk fra denne Sommerreise.

I den lange Aarrække, at Hofmangave var i *Hofmans* Besiddelse var det ved Eierens og hans Families Elskværdighed og store Gjæstfrihed en kjær Station for Naturforskere. Danmark har neppe i de sidste halvtredsindstyve Aar havt nogen Naturforsker, som ikke tildeels gjentagne Gange har nydt Gjæstfrihed der, og derfra medbragt velgjørende Erindringer om dets ædle Beboere. Selv ganske unge Dyrkere af Naturvidenskaberne fandt der altid den hjerteligste Modtagelse, og de modtog ofte Opmuntringer og gavnlige Raad, som ikke bleve uden Frugt. Hofman sluttede sig med Lethed og Varme til de Yngre, i hvem han troede at oplage gode Anlæg, og, da han selv overlevede alle sine jevnaldrende Venner, fandt han i Forbindelsen med flere langt yngre Mænd den samme Tilfredsstillelse som tidligere i Omgangen med de Bortkaldte. Hans opmuntrende og vækkende Indflydelse erkjendes af mere end een dansk Videnskabsdyrker, der nu bevarer hans Minde i taknemmelig Erindring.

Hofman havde en stor Utilbøielighed til at optræde som Forfatter. Skjönt han havde modtaget en grundig litterær Dannelse i Skolen og ved Universitetet, og senere ved sine Reiser havde havt riig Leilighed til at udvide sine Kundskaber, skjönt han vedblev at følge Videnskabens Udvikling, hvortil den levende Brevvexling, han vedblev at vedligeholde med en Mængde Lærde, bidrog, og eiede et godt Bibliothek, maatte han dog paa sit isolerede Opholdssted føle Vanskelighederne ved at fyldestgjøre Fordringerne som Skribent. *Hornemanns* Breve til ham bære mange Vidnesbyrd om denne hans Utilbøielighed til Forfattervirksomhed, og kun idelig opfordret af denne Ven lod han sig bevæge til at udgive sine Afhandlinger. I 1818 udgav han en Afhandling: *De usu Confervarum in oeconomia naturæ*, hvori han henledede Opmærksomheden paa den vigtige Indflydelse, en hidtil overseet liden Alge, *Oscillatoria chthonoplastes* Hofman, havde til at hæve Havbunden i vore Fjorde og paa de flade Kyster, som ere udsatte for Ebbe og Flod.

Denne Afhandling blev senere, omarbejdet og forøget, udgivet paa dansk i Vid. Selsk. naturv. og math. Aflh. v. 2.

I Tidsskrift for Naturvidenskaberne skrev han i 1ste Deel: Erfaringer om Planters pludselige Forekomst, hvori han forsøgte at forsvare Muligheden af en generatio æquivoca. Dette foranledigede en litterær Discussion med *J. F. Schouw*, som udgav sine Modbemærkninger: om den saakaldte generatio æquivoca, i samme Bind. *Hofman* svarede i 2det Bind med en Skrivelse til *Schouw* angaaende de paa det Inddæmmede ved Hofmangave fremkomne Planter, hvilken *Schouw* ledsagede med sine Modbemærkninger. *Hofman* følte sig ei overbeviist, men skrev endnu i 3die Bind: Bemærkninger om Vegetationen paa det Inddæmmede ved Hofmangave. Der er nu Ingen, som troer paa generatio æquivoca, men skjönt *Hofmans* Artikler ikke bevise, hvad han önskede de skulde bevise, vil man dog deri finde en Mængde interessante lagtagelser, der vise, at Forf. var en aandrig Mand, der havde et aabent Öie for den ham omgivende Natur. I 3die Bind af samme Tidsskrift indførte han en Afhandling om de Fiskearter, som findes ved Kysterne af det nordlige Fyen og i Odensefjord. I 4de Bind skrev han en Notice om *Conferva zonatas* Forvandling til Infusionsdyr. Atter her var Forfatteren kommen paa Vildspor, men han beskrev et mærkeligt Phænomen, hvorledes de smaa Kiimceller, der slippe ud af den brustne Modercelle, bevæge sig med stor Livlighed imellem hverandre, hvorved de faae megen Lighed med Infusionsdyr. Feiltagelsen at gjøre disse Plante-kiim til Dyr var undskyldelig paa en Tid, da Antagelsen af formeentlige Overgange fra det ene Naturrige til det andet var meget almindelig. I 5te Bind gav han Bidrag til Kundskaben om de fossile Levninger af Forverdenens Dyr og Planter, som findes i Fyen. Han henledede ved denne lille Afhandling Opmærksomheden paa de organiske Levninger, som findes i vor Jordbund, hvorpaa man tidligere havde alt for lidt givet Agt, men som i den allersidste Tid, ved Undersøgelser,

der ere udgaaede fra Videnskabernes Selskab, have leveret saa vigtige Resultater for Danmarks forhistoriske Tid, og som vedblive at love rigt Udbytte. I *Kroyers* naturhistoriske Tidsskrift 2det Bind indførte han en Necrolog over *H. C. Lyngbye*. I samme Bind skrev han en liden tysk Afhandling: Ueber die Herkunft des in Dänemark vorkommenden Gerölles, hvilken han havde oplæst i Fyens litterære Selskab. I Litteraturtidenden har han skrevet flere Recensioner over botaniske Arbeider, saaledes over *Hornemanns* Hortus botanicus Hafniensis, over *Lyngbyes* Hydrophytologia danica, o. fl. *Hofman* har dernæst udgivet flere oeconomiske Arbeider. Disse ere: Kort Anviisning til Melks og Flødes fordeelagtigste Behandling til godt Smør. Udgiven af Fyens Stifts patriotiske Selskab 1839. Forsøg med en usædvanlig Smørsaltningsmaade, i Olufsens Annaler VII. Kjendmærkerne paa en god Malkeko, i Halds Tidsskrift for Landoeconomi v. 2.

Som Bestyrer af en større Landeiendom stræbte *Hofman* at gjøre sine Erfaringer over de for vort Land nyttigste landoconomiske Methoder saa almindelig bekjendte som muligt. Altid var han beredt til at veilede Andre, selv naar det kostede ham Opoffrelser. Han ansaae det for en vigtig Sag, der vel fortjente en Fædrelandsvens Anstrængelser, at forbedre vore Producter, hvorved Landets Indtagtskilder vilde forøges. Som Præsident for Fyens Stifts patriotiske Selskab havde han Leilighed til ved sin Iver for den gode Sag at indvirke paa en stor Kreds af Landmænd. Han var en af de Første, som i Fyen med Iver søgte at udbrede Kartoffeldyrkning hos Bonden, og foruden at give Anviisning til Dyrkningsmaaden, søgte han ogsaa at overtøye ham om, at Kartoffler var et herligt Fødemiddel ogsaa for Mennesker. Han indbød saaledes sit Godeses Bønder til et Middagsmaaltid, hvorved de iblandt andet bleve beværtede med Kartoffler, tillavede paa mange forskjellige Maader.

Raigræsdyrkningen*), som i det nordlige Fyen nu spiller en saa betydelig Rolle, at der fra nogle faa Sogne aarligt udføres 5 - 6000 Lpd. Raigræsfrö, skyldes hans Bestræbelser.

Han var en af de Første i Fyen, som indforskrev Holstenerne til Mergling og Gröfttegravning. Ligeledes virkede han for Svingplovens Indførelse længe förend denne blev almindelig bekjendt i Landet, og kun den Tids Mangel paa Jernstöberier i Landet selv var Aarsag i at Bestræbelserne i denne Retning i en Deel Aar ei fik det förönskede Udfald. Til Brug for Bonden havde han udgivet sin ovenomtalte Anviisning om Melkens forbedrede Anvendelse til Smör. Senere arbeidede han i en Deel Aar paa at gjöre Forsög med at lave engelsk Ost, og studerede i denne Anledning Alt, hvad der var skrevet om Ostelavning. Ved Udholdenhed i at fremstille denne Sags Vigtighed for Regjeringen, formaede han endelig denne til at bidrage til de Forsög, som bleve gjorte paa Hofmangsgave först af en dansk Mand, senere af en Engländer fra Chester.

Han var en af dem, der bidrog meest til Hördyrknings Fremme i Fyen, især ved Indforskrievning af russisk Hörfrö til Udsäd. Fiskerierne paa de danske Kyster interesserede ham meget, og han udgav en Anviisning til at nedsalte Sild, hvilken med Held er benyttet af Mange. Han anstillede med megen Udholdenhed Forsög med Hedeplantning paa en til Hofmangsgave hörende Hedestrækning, og fandt, at Hvidællen (*Alnus incana*) fortrinligt egnede sig hertil. Denne hans Erfaring har udentvivel meget bidraget til, at dette Træ nu med Held anvendes til Beplantning af Jyllands Heder. Faa have mere end han bidraget til Frugttræplantningens Udbredelse, da han i mange Aar vedligeholdt en ei ubetydelig Træskole, fra hvilken han uddeelte en stor Mængde unge, kraftige Trær

*) Disse Noticer om hans Fortjenester af Landøconomien skyldes hans Sön, Herr *Jacob Aal Hofman*, for Tiden Forpagter af Svendstrup i Sjælland.

til Bønderne i det nordlige Fyen, deels gratis, deels for en meget billig Priis.

Hofman var 1815 bleven Medlem af det physiographiske Selskab i Lund. 1836 optoges han som Medlem af det Kongl. Danske Videnskabernes Selskab. 1838 blev han Medlem af det Naturwissenschaftliche Verein i Hamborg; 1839 af Svenska Trädgårdsföreningen i Stockholm; 1840 af Regensburger botaniske Selskab. Han var endelig Medlem af det danske Landhuusholdningsselskab. 1840 udnævntes han til Ridder af Dannebrogen. 1852, det Aar han feirede sin Guldbryllupsfest, blev han virkelig Etatsraad. *Hofman* opnaede den sjeldne Alder af næsten 79 Aar, uaglet han havde været hjemsøgt af flere svære Sygdomme. Lige til det sidste bevarede han sin fulde Aandskraft og sine usvækkede Interesser, ligesom det varme, kjærlige Hjerte. Hans Död, der indtraf d. 5te Marts 1855, var en saa let Bortgang, at hans Omgivelser længe troede, at han nød en usædvanlig rolig Sövn, da de opdagede, at den Ædles Liv var tilende.
